

HEINZ – GÜNTHER NESSELRATH

Καθ. Πανεπιστημίου Göttingen

Εισαγωγή στην Αρχαιολογία

Τόμος Α΄
Αρχαία Ελλάδα

Με την συνεργασία των καθηγητών

Walter Ameling Adolf H. Borbein Robert Browing (†)

Herbert A. Cahn Enzo Degani (†) Tiziano Dorandi

Kenneth Dover Robert Fleischer Fritz Graf

Dieter Hagedorn Jürgen Hammerstaedt Herbert Hunger

Richard Hunter Αθανασίου Καμπύλη Richard Kannicht

Gustav Adolf Lehmann Wolfram Martini Edgar Packer

Georg Petzl Friedo Ricken Klaus Strunk

Alfred Stielckelberger Ernst Vogt Dietrich Willers Nigel Wilson

Με 84 εικόνες, 3 χάρτες και 1 πίνακα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

Ιωάννη Αναστασίου Ιωάννη Βάσση Σοφία Κοτζάμπαση

Θεόκριτο Κουρεμένο Πουλχερία Κυριάκου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ - ΑΝΤΩΝΗΣ ΡΕΓΚΑΚΟΣ

Καθηγητές ΑΠΘ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 8, ΑΘΗΝΑ 2001

Τα *Ναυπάκτια* που αποδίδονταν σε κάποιον Καρνίνο από τη Ναύπακτο είχαν θέμα την αγωναντική εκστρατεία. Τα *Καρνιθιακά* του Εύμηλου από την Κόρινθο (προφανώς ήταν σύγχρονος του Ησίοδου) υμνούσαν την αρχαία δόξα της πόλης. Ο Άσιος από τη Σάμο (6^{ος} αι.) συνέθεσε γενεαλογίες και ένα έργο με σατιρικές αιχμές για τα ήθη των συμπατριωτών του. Ο Κρεόφυλος από τη Σάμο (7^{ος} αι.) συνέθεσε την *Οίχαλις Έλωσιν* (σε τουλάχιστον 2 βιβλία) με ήρωα τον Ηρακλή. Η επική παραγωγή για τον Ηρακλή ήταν ιδιαίτερα πλούσια (υπήρχαν όμως και *Θησιίδες*). Μια *Ηρόκλεια* (σε 2 βιβλία) αποδιδόταν στον Πείσανδρο από την Κάμφο (7^{ος} αι.). Μεγάλη φήμη στην αρχαιότητα είχε η *Ηρόκλεια* (14 βιβλία) του Πανύασση από την Αλικαρνασσό που ήταν συγγενής (πιθανόν θείος) του Ηροδότου και άνθισε στον 5^ο αι. Ο Πανύασσης συνέθεσε επίσης *Ιωνικά* σε πεντάμετρο με θέμα την ίδρυση των ιωνικών αποικιών. Σχολ. έκδ.: V.J. Matthews (Leiden 1974). BLG 252-253.

Παροιμιώδη στην αρχαιότητα ήταν τα γνομικά του Φωκυλίδη από τη Μίλητο (1^ο μισό του 6^{ου} αι.· PE I 135-140, βλ. 1.3.3). Οποιοδήποτε ψευδεπίγραμμα είναι ένα επίγραμμα (FGE 159) και ένα γνομικό ποίημα 230 εξάμετρων (έκδ. P. Deron, Paris 1986). BLG 278.

Ο 6^{ος} αι. ήταν επίσης περίοδος θρησκευτικών ζυμώσεων, απόηχος των οποίων είναι οι (κυρίως δελφικοί) Χρησμοί, σύντομα ποιήματα σε εξάμετρο και αινιγματική-επική γλώσσα.

Η λατρεία του Απόλλωνα διατρέχει επίσης το έργο του Αριστέα του Προκοννήσιου, θαιμιατιστού με σαμιανιστικές ιδιότητες (σύμφωνα με τη Σοίδα ήταν σύγχρονος του Κροίσου και του Κύρου, 560-528). Τα *Αρμάσπεια* που αποδίδονταν στον Αριστέα (PEG 144-154) εξιστορούσαν ένα φανταστικό ταξίδι του στον Βορρά που του χάρισε γνώση για θαιμιαστά πράγματα σχετικά με τους εγχώριους λαούς. Μια άλλη ημιμυθική μορφή ήταν ο Υπερβόρειος Άβαρης (FGH 34: διάφορα ποιήματα και μια *Θεογονία* σε πεζό λόγο). Μαγικές ικανότητες αποδίδονταν επίσης στον Επμηνίδη από την Κρήτη (VS 3) που συνέθεσε μεταξύ άλλων μια *Θεογονία* σε 5000 εξάμετρους.

Θεογονίες αποδίδονταν επίσης στον Μουσαίο (VS 2) και στον Ορφέα (VS 1), τον μυθικό ιδρυτή της σημαντικής θρησκευτικής κίνησης που φέρει το όνομά του (βλ. VI 5.4.4). Το όνομα του Ορφέα κοσμούσε τουλάχιστον 50 περίπου ποιήματα. Όσα σώζονται (*Αγωναυτικά*, *Λιθικά*, 87 Ύμνοι σε διάφορες θεότητες) ανήκουν στην όψιμη αυτοκρατορική εποχή (IV 4.2.6, IV 3.6.1). Οι ορφικές *θεογονίες* – μια από τις οποίες, τα ονομαζόμενα *Ορφικά*, ανήκει στον Ονομάκιτο, τον συμπληρήσει (και πλαστογράφη) χρησμών της εποχής των Πεισιπρατιδών – βασίζονται σε έναν πολύ παλιό πυρήνα. Σύμφωνα με την περιφημότερη, τη *Ραμναδική Θεογονία*, ανώτατη αρχή ήταν ο Χρόνος όπως και στη *Θεογονία* του Φερεκύδη του Σύρου (VS 7), η οποία θεωρείται το πρώτο έργο σε πεζό λόγο (6^{ος} αι.).

Χρησμοί: Εκδ. H.W. Parke-D.E. Wormell (I-II, Oxford 1956). Αριστέας: Σχολ. έκδ.: P. Bolton (Oxford 1962). Ορφέας, *Θεογονίες*: έκδ. O. Kern (Berlin 1922). Ύμνοι: έκδ. W. Quandt (Berlin 1962). Βλ. A. Masaracchia (έκδ.), *Orfeo e l'orfismo* (Roma 1993), M.L. West, *Early Greek Philosophy and the Orient* (Oxford 1971).

1.3 Λυρική ποίηση

1.3.1 Αρχές και είδη

Ως 'λυρική ποίηση' οι αλεξανδρινοί φιλόλογοι χαρακτηρίζαν μόνο την ποίηση που συνοδευόταν από τη μουσική λύρας (ή ενός παρόμοιου έγχορδου οργάνου), δηλ. το είδος που συνήθως ονομάζεται 'μελική' ποίηση (από το μέλος, τραγούδι) και διακρίνεται σε 'μονωδική' (που έχει έναν εκτελεστή) και σε 'χορική' λυρική ποίηση (που εκτελείται από έναν χορό). Από τη ρωμαϊκή εποχή όμως στη λυρική συμπεριλαμβάνονταν επίσης η ελεγειακή και η ιαμβική ποίηση που συνοδεύονταν από τη μουσική αυλού ή απαγγέλλονταν σε ρεσιτατίβο (*παρακαταλογή*).

Κοινά στα λυρικά είδη είναι τα νέα θέματα που σχετίζονται στενά με τη ζωή του ατόμου (καθημερινά βιώματα, φίλια, αγάπη, πολιτική, ηθική, θρησκεία), η προφορική μετάδοση (γεγονός που εξηγεί την προτίμηση για την αλληγορία, τη μεταφορά, την παράταξη) και, εξίσου σημαντικό, το ομιλούν (αλλά όχι απαραίτητα 'αυτοβιογραφικό') εγώ, που αναλαμβάνει συχνά έναν παραδειγματικό ρόλο: ο αρχαϊκός ποιητής εκφράζει έτσι συναισθήματα και ιδέες που μοιράζεται ο κύκλος του ή ολόκληρη η κοινότητα (βλ. S. Slings (εκδ.), *The Poet's I in Archaic Greece*, Amsterdam 1990, Maria Grazia Bonanno, στο: I. Gallo-L. Nicastri (εκδ.), *Biografia ed autobiografia degli antichi e dei moderni*, Napoli 1995, 23-39).

Ο Ιαμβος, η ελεγεία και η μονωδία περιορίζονταν κυρίως στο συμπόσιο (το γυναικείο αντίστοιχο του οποίου ήταν ο θίασος της Σαπφούς). Η χορική λυρική ποίηση απευθυνόταν σε ένα πλατύτερο κοινό, κυρίως στους επισκέπτες των ιερών. Διάφορα είδη μελών αντιστοιχούσαν σε διαφορετικές περιστάσεις: οι διθύραμβοι προοριζόνταν για τον Διόνυσο, ενώ οι ύμνοι και τα υπορχήματα ('τραγούδια με χορό') απευθύνονταν αρχικά στον Απόλλωνα όπως επίσης οι νόμοι και οι παιάνες: υπήρχαν και επινίκια (για νίκες σε αθλητικούς αγώνες), υμέναιοι και επιθαλάμια (για γάμους), παρθένεια (που τα τραγουδούσαν ανύπαντρα κορίτσια), προσόδια (τραγούδια για πομπές) και σκόλια (ποικίλα άσματα για συμπόσια).

BLG 261-268.

1.3.2 Ο Ιαμβος

Ο Ιαμβος (η λέξη είναι προελληνική και προφανώς συγγενική με το διθύραμβος, θρίαμβος κ.ά.) αρχικά μάλλον σχετιζόταν με αγροτικές τελετές για τη Δήμητρα και τον Διόνυσο, οι οποίες περιείχαν σκώμματα και κάθε είδους πειράγματα (ιαμβοί): έτσι εξηγείται και η εμμονή της ιαμβικής ποίησης στη *λοιδορίαν*, την *αίσχρολογία* και το *γελοϊόν*. Η κύρια λειτουργία του ιάμβου είναι ο ψόγος και η στηλίτευση των ελαττωμάτων. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχει όμως και σοβαρούς, διδακτικούς-ηθικολογικούς τόνους. Η γλώσσα του ιάμβου ήταν η ιωνική διάλεκτος, τα μέτρα του ο αντιρωϊκός ιαμβικός τρίμετρος, ο ορχηστικός και επιθετικός τροχαϊκός τετράμετρος και η επωδός, συχνά με ιαμβικούς-τροχαϊκούς ρυθμούς (βλ. IV 6.3.3.3.5.4).

Ίαμβοι μπορούσαν να ονομαστούν και άλλα μέτρα με παιγνιώδες περιεχόμενο. βλ. DSSL 1005-1006.

Ο Αρχιλόχος ο Πάριος (μέσα του 7^{ου} αι. βλ. απ. 122, που αναμφίβολα αναφέρεται στην έκλειψη ηλίου της 6^{ης} Απριλίου 648) πήρε μέρος στις αποικιστικές αποστολές της πατρίδας του, έζησε κατόπιν στη Θάσο και σκοτώθηκε, σύμφωνα με την παράδοση, στον πόλεμο. Τα περίπου 300 σωζόμενα αποσπάσματα (17 ελεγειακά, βλ. 1.3.3) δικαιώνουν απόλυτα τη μεγάλη ποιητική φήμη του στην αρχαιότητα (χαρακτηρίστηκε *δημηρικώτατος* αλλά επίσης *ψογερός* και *βαρύγλωσσος*).

Οι τρίμετροι (απ. 18-87) διακρίνονται για το σκαπτικό ύφος, τον σαρκασμό, τη χυδαία και βίαιη γλώσσα τους. Περισσότερο ήρεμοι τόνοι επικρατούν στους τετράμετρους (απ. 88-167), όπου ο ποιητής απευθύνεται στους συμπολίτες του (απ. 109) και στον ίδιο του τον *θυμόν* (απ. 128) και στοχάζεται γύρω από τους ανθρώπους και τις αδικίες τους (απ. 130-134). Στις επωδούς (απ. 168-204), που χαρακτηρίζονται από εκπληκτική μετρική ποικιλία, υπάρχουν 'σοβαροί' και περιφρημοί στίχοι (απ.

191 και 193), αλλά γενικά κυριαρχεί το σκώμμα. Στην περίφημη "επιπό της Κολωνίας" (απ. 196a) η παλιά αγαπημένη του ποιητή Νεοβούλη (πρβ. απ. 118) παρουσιάζεται ως ανήθικο πλάσμα, ανάξιο πλέον για κατάκτηση (πρβ. απ. 184 και 188;). Όσον αφορά τη γλώσσα αξιοπρόσεκτες είναι οι επινοήσεις ονομάτων με ετυμολογικά λογοπαίγνια (βλ. απ. 115) και τα ηχηρά πατρωνιμικά της επικής παράδοσης, τα οποία προσδίδουν σε εξαθλιωμένες υπάρξεις έναν απροσδόκητο τίτλο ευγένειας (βλ. απ. 250).

Έκδ.: *IEG I*, BLG 269-274· *Ar.* 23-27.

Ο Σημωνίδης από τη Σάμο (πρβ. απ. 7,69-70 W.) ήταν σύγχρονος του Αρχίλοχου και ονομάστηκε "Αμοργίνος", επειδή ήταν ο οικιστής στον αποικισμό της Αμοργού. Από τις ελεγείες του (2 βιβλία) δεν σώζεται τίποτε, και από την *Αρχαιολογία των Σαμίων* παραδίδεται μόνο ο τίτλος. Στα περίπου 40 ιαμβικά αποσπάσματά του δεν εμφανίζεται ο κύριος στόχος του, ο Οροδοκίδης (πρβ. Λουκ. Ψευδ. 2). Περίφημη είναι η σάτιρά του κατά των γυναικών (απ. 7), η οποία χωρίζει τις γυναίκες με γκροτέσκο τρόπο σε 10 κατηγορίες εμπνευσμένες είτε από ζώα (γουρούνα, αλεπού κλπ.) είτε από φυσικά στοιχεία (γη, θάλασσα). Όλες, με εξαίρεση την εργατική 'γυναίκα-μέλισσα', είναι το χειρότερο δώρο που ο Δίας θα μπορούσε να κάνει στον άνθρωπο.

Έκδ.: *IEG II*, σχολ. έκδ.: E. Pellizer-G. Tedeschi (Roma 1990). BLG 274-275· *Ar.* 27-28.

Τα περίπου 180 αποσπάσματα του Ιππώνακτα (τέλος του 6^{ου} αι.), κυρίως χωλίαμβοι (*IV* 6.3.4), δείχνουν έναν ποιητή με μεγάλες εκφραστικές ικανότητες που τον έκαναν πρόδρομο τόσο των κωμικών όσο και των αλεξανδρινών ποιητών (βλ. *Aevum Ant.* 8, 1995, 105-136).

Οι αρχαίοι θεωρούσαν τον Ιππώνακτα δεξιότεχνη της λαιδορίας και της *αίσχρολογίας*. Στους στίχους του παριστάνονται μορφές-θύματα τον ανελέητου σκώμματός του (π.χ. ο Βούπαλος), οι οποίες διαγράφονται με εξαιρετική ζωντάνια ως ανυπόλητα άτομα σε ένα περιβάλλον, όπου κυριαρχούν οι κλοπές, οι έριδες, οι απειλές, οι δίκες, η βία και κυρίως οι ερωτικές περιπέτειες που ανήκουν στις πιο τολμηρές της αρχαιότητας. Υπάρχουν επίσης χονδροειδείς συγκρίσεις ανάμεσα σε ανθρώπους και ζώα, μαγικές πρακτικές, παροιμίες, μισογυνισμός, καθαρά ιδιοματικές εκφράσεις, συχνή ακόμη και ακατανόητες λέξεις ξένων γλωσσών, τις οποίες ο λόγιος ποιητής αποδίδει με ξήλο στα Ελληνικά. Αυτή η έντονη προτίμηση για το εξωτικό και το ασυνήθιστο θα βρει αργότερα θάυμαστές στον Καλλίμαχο, τον Ηρόνδα, τον Λυκόφρονα, τον Νίκανδρο κ.ά. Με περίπου 70 άπαξ λεγόμενα γλώσσα του Ιππώνακτα είναι γεμάτη γραφικές βρισιές και σπινθηροβόλα διαφορούμενα αστεία, κομικές μεταφορές και υπερβολές αντάξιες ενός Αριστοφάνη. Μια πανταχού παρούσα παρωδιακή φλέβα εκτείνεται από μεμονωμένες λέξεις έως ολόκληρες φράσεις. Δίκαια ο Πολέμων (απ. 45 Pfaller) ανακήρυξε τον Ιππώνακτα *ευρετή της παρωδίας* παραθέτοντας τέσσερις εξάμετρους (απ. 128 W. = 12 Dg.) που σε επικό μέτρο, γλώσσα και ύφος παρωδικάζουν πλέον όχι τα κατορθώματα ενός ήρωα αλλά τις αμαρτίες ενός καλοφαγά.

Έκδ.: *IEG I*, E. Degant (Stuttgart-Leipzig 1991): πρβ. Chr. Theodoridis, "Neue Zeugnisse z Hippoxax aus dem Lexikon des Photios", *Eikasmos* 2 (1991) 33-35 (βλ. επίσης *Gnomon* 65, 1993, 48. 483). BLG 276-277· *Ar.* 28-36.

Από τον Ανάγνιο (σύγχρονο του Ιππώνακτα ή λίγο μεταγενέστερο) σώζονται αποσπάσματα (ιαμβικοί τρίμετροι και τροχαϊκοί τετράμετροι, και οι δύο ενίοτε 'χωλοί') που αποφεύγουν τον ψόγον και την *αίσχρολογίαν*: περιέχουν αντίθετα θηκολογίες, χαριτωμένη μυθολογική παρωδία και ένα γαστρονομικό ημερολόγιο (απ. 5), το πρώτο δείγμα ηδυφαγικής ποίησης στην ελληνική λογοτεχνία.

Εκδ.: IEG II. Αρ. 19-21.

Στην Αττική ο ίαμβος υιοθετεί με τον Σόλωνα τους αυστηρούς τόνους της διδακτικής ποίησης. Με τους τρίμετρους και τους τετράμετρους του (οι επωδοί έχουν χαθεί τελείως) ο μεγάλος νομοθέτης προειδοποιούσε τους συμπολίτες του για τον κίνδυνο της δημαγωγίας και υπερασπιζόταν το πολιτικό του έργο (απ. 32-40, βλ. 1.3.3).

Ίαμβογράφος ήταν ίσως και ο Σουσαρίων από τα Μέγαρα, ο υποτιθέμενος 'ευρετής' της αττικής κωμωδίας (βλ. 1.8.3 IEG II 167-168).

Εκδ.: IEG II. BLG 275-276. DSGI 1021-1023.

1.3.3 Η ελεγεία

Η ελεγεία χαρακτηρίζεται μετρικά από το ελεγειακό δίστιχο (IV 6.3.2) και γλωσσικά από την ιωνική διάλεκτο. Οι αρχαίοι πίστευαν ότι η ελεγεία ήταν αρχικά *θρήνος* (δηλ. νεκρικός θρήνος) και παρήγαγον το *έλεος* (μάλλον φρυγική λέξη, πρβ. Αqm. *elegn* 'αυλός') από το *ε̄̄ λέγειν*.

Θρηωδικοί ήταν οι χαμένοι *έλεγιοι* του Κλονά από την Τεγέα ή τη Θήβα (7^{ος} αι.), του Σακάδα από το Άργος και του Εχέμβροτου από την Αρκαδία (και οι δυο πρώτο μισό του 6^{ου} αι.). Το πρώτο σωζόμενο δείγμα είναι η περιφήμη 'ελεγεία προς τον Περικλή' του Αρχίλοχου (απ. 13 W.).

Ωστόσο οι σωζόμενες ελεγείες παρουσιάζουν από την αρχή θεματική ποικιλία και αντλούν τα θέματά τους από τον πόλεμο, την πολιτική και το συμπόσιο.

Η πολεμική προτροπή εκπροσωπείται κυρίως από τον Καλλίνο τον Εφέσιο (25 σωζόμενοι στίχοι) και τον σπαρτιάτη Τυρταίο (και οι δυο στα μέσα του 7^{ου} αι.). Ο Τυρταίος, που συνέθεσε και χαμένα εμβατήρια στη λακωνική διάλεκτο, απέκτησε φήμη στον ελληνικό κόσμο χάρη στις ελεγείες του (περίπου 150 στίχοι και περίπου άλλοι 100 αποσπασματικά σωζόμενοι) και αναδείχθηκε ο κατεξοχήν ποιητής ενός συλλογικού ηρωικού ιδανικού σύμφωνου με τις απαιτήσεις της οπλιτικής φάλαγγας που είχε στο μεταξύ επικρατήσει (βλ. V 1.2.7). Ο Τυρταίος ήταν ο πρώτος ένθερμος υμνητής της Σπάρτης. Στην *Εινομία* του (απ. 1-4 W.) επαινέσε το σπαρτιατικό πολίτευμα και υποστήριξε ότι καθιερώθηκε από τον ίδιο τον Απόλλωνα.

Εκδ.: IEG II· PEI· Τυρταίος: σχολ. έκδ. C. Prato (Roma 1968). BLG 268-269.

Στα περίπου 40 σωζόμενα δίστιχα του Μίμνερμου από τη Σμύρνη (7^{ος}/6^{ος} αι.: απ. 20 W.: η έκλειψη ηλίου της 28^{ης} Μαΐου 585) εμφανίζεται για πρώτη φορά το θέμα του έρωτα, με μελαγχολικούς και απαισιόδοξους τόνους (βλ. απ. 2). Η αγαπημένη του αυλητρίδα Ναννώ έδωσε το όνομά της στη συλλογή που περιείχε μυθικές (απ. 12) και ιστορικές (απ. 9) παρεκβάσεις. Στη *Σμυρνήδα* του ο Μίμνερμος τραγούδησε τους αγώνες των συμπολιτών του εναντίον του βασιλιά των Λυδών Γύγη (βλ. απ. 13-13a και ίσως 14).

Εκδ.: IEG II· PEI· σχολ. έκδ.: A. Allen (Stuttgart 1993). BLG 275.

Ο Μίμνερμος δεν επιθυμούσε να ζήσει πάνω από 60 χρόνια (απ. 6), ο Σόλων όμως (640-560) του πρότεινε να αυξήσει το όριο στα 80 (απ. 20,4 W.: πρβ. απ. 18). Ο περίφημος νομοθέτης είναι ο αρχαιότερος γνωστός σε μας Αθηναίος ποιητής. Για τους ίαμβους του βλ. 1.3.2· οι ελεγείες του (πάνω από 100 δίστιχα) περιέχουν πολιτικές παρααινέσεις και εξυμνούν την ισότητα και την κοινωνική δι-

καιοσύνη. Η *Ευνομία* (απ. 4) και η *Ελεγεία προς τις Μούσες* (απ. 13, πιθανόν παραδίδεται ολόκληρη) είναι εντυπωσιακές μαρτυρίες για την πολιτική και την κοσμοθεωρία του Σόλωνα.

Έκδ.: *IEG II· PE I*. BLG 275-276.

Με το όνομα του Θέογνη από τα Μέγαρα σώζεται μια συλλογή 1389 στίχων σε δύο βιβλία (αφιερωμένη στον αγαπημένο του Κύρνο), μια γνωμολογική συλλογή προορισμένη για το συμπόσιο, της οποίας ο αρχικός πυρήνας επεκτάθηκε με διαδοχικές προσθήκες στίχων άλλων ποιητών (του Τυρταίου, του Μίμνερμου, του Σόλωνα, ίσως και του Εύηνου από την Πάρο). Ο διαχωρισμός του αυθεντικού από το νόθο υπήρξε πάντα το κύριο μέλημα της έρευνας για τον Θέογνη (στο οποίο συχνά είναι αδύνατο να ανταποκριθεί κανείς).

Ο Πλάτων (*Νόμοι* 630a) αναφέρει ότι ο Θέογνης ήταν πολίτης των Υβλαίων Μεγάρων, πληροφορία που αμφισβήτησαν ήδη ο Δίδυμος και ο Αρποκρατίων. Στους στίχους 783-788 μνημονεύεται εξορία του ποιητή στην Εύβοια, τη Σπάρτη και τη Σικελία. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη η ακμή του Θέογνη τοποθετείται στις τελευταίες δεκαετίες του 7^{ου} αι. Οι στίχοι 773-782 που αναφέρονται στην απειλή περσικής επίθεσης (πρβ. και 757-764) ανήκουν σε άλλον ποιητή από τα Μέγαρα (ίσως στον Φιλιάδα σύμφωνα με τον West, *IEG I* 211, πρβ. *FGE* 78-79).

Ένα αξιόπιστο (αλλά όχι αποκλειστικό) κριτήριο γνησιότητας είναι η αποστροφή στον Κύρνο (που κάποτε αποκαλείται και με το πατρωνυμικό του Πολυπαίδης) στην αρχή πολλών ποιημάτων (συνολικά σε 306 στίχους). Ότι αυτή η αποστροφή είναι η *σφρηγίς* που σύμφωνα με τα λεγόμενα του ενοματιώνει ο ποιητής στο έργο του για να αποτρέψει πλαστογραφίες και νοθεύσεις παραμένει ακόμη η πιθανότερη υπόθεση (F. Jacoby) ανάμεσα σε πολλές άλλες (βλ. πρόσφατα G. Cerri, *QS* 17/33, 1991, 21-40· *TI* 377-391).

Από άποψη περιεχομένου, υπερτερούν οι ηθικές-πολιτικές νοθεσίες· το αριστοκρατικό ιδανικό ανατροφής και εκπαίδευσης διαποτίζει και το ερωτικό τμήμα (2^ο βιβλίο). Οι αριστοκρατικές αξίες που διαπερνούν το έργο υποστηρίζονται χωρίς κανέναν συμβιβασμό (συνεχής κριτική του δήμου, φόβος της τυραννίδας, νοσταλγία για τις παλιές καλές εποχές).

Συχνά με τον Θέογνη συνεξετάζεται και ο Φωκυλίδης από τη Μίλητο (6^{ος} αι.), γνωστός για τα πολλά γνωμικά του. Από τις ελεγείες του έχουμε ένα μοναδικό και μάλιστα αμφισβητούμενο δίστιχο (*PE* 135, πρβ. *IEG II* 95).

Θέογνης: Έκδ. *IEG I*: σχολ. έκδ. (μαζί με τον Φωκυλίδη) M.L. West (Oxford 1978). BLG 277-278.

Σημαντική μορφή υπήρξε ο ποιητής και φιλόσοφος Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος (περ. 565-470· βλ. 1.6.2). Συνέθεσε κυρίως *Σίλλους* (τουλάχιστον 5 βιβλία), παρωδίες σατιρικού χαρακτήρα σε εξάμετρο με ένθετους ιαμβικούς τρίμετρους (όπως ο *Μαργίτης*· βλ. 1.2.3)· αυτό το ποιητικό είδος αναβίωσε στην αρχή της ελληνιστικής εποχής με τον Τίμωνα τον Φλειάσιο (*IV* 2.3). Για την κριτική του Ξενοφάνη εναντίον θεών και ποιητών βλ. *VII* 1.2.1. Δηκτική διάθεση χαρακτηρίζει και τα αποσπάσματα των ελεγείων του Ξενοφάνη: το απ. 2 W. ειρωνεύεται τον αθλητισμό (πρβ. αργότερα Ευριπίδη, απ. 282 N.²) και το απ. 7a W. χλευάζει το πυθαγόρειο δόγμα της μετεμψύχωσης.

Έκδ.: *IEG II· PE I* (με τους *Σίλλους*)· σχολ. έκδ. J.H. Leshner (Toronto κ.α. 1992), BLG 588-589.

1.3.4 Η μελική ποίηση

Η σύγχρονη διάκριση ανάμεσα στη μονωδική και τη χορική λυρική ποίηση ήταν άγνωστη στην αρχαιότητα. Μια σαφής διάκριση δεν ανταποκρινόταν εξάλλου στην ποιητική πρακτική της αρχαϊκής λυρικής ποίησης που περιλάμβανε πλήθος διαφορετικών ευκαιριών για ποιητικές εκτελέσεις: ο ίδιος ποιητής μπορούσε να συνθέτει και μονωδικά και χορικά λυρικά μέλη· έτσι η Σαπφώ, ο Αλκαίος και ο Ανακρέων μπορούν να χαρακτηριστούν κυρίως ως μονωδικοί, ενώ ο Σμικονίδης, ο Πίνδαρος και ο Βακχυλίδης κυρίως ως χορικοί λυρικοί ποιητές. Ο αλεξανδρινός κανόνας των μελικών ποιητών περιλάμβανε τον Πίνδαρο, τον Βακχυλίδη, την Σαπφώ, τον Ανακρέοντα, τον Στησίχορο, τον Ίβυκο, τον Αλκαίο και τον Αλκίμανα, στους οποίους προστέθηκε αργότερα η Κόριννα (*PMGF T A-B*).

Η μονωδική λυρική ποίηση συνοδευόταν από τη μουσική έγχορδου οργάνου και είχε μάλλον απλή μετρική δομή (στροφές σε λογαυδικό, γλυκύνειο, αλκαϊκό, σαπφικό κ.ά. μέτρα· βλ. *IV 6.5.2*), ποικίλο περιεχόμενο και όχι παγιωμένη διάλεκτο (αιολική στον Αλκαίο και στη Σαπφώ, ιωνική στον Ανακρέοντα).

Η Σαπφώ και ο Αλκαίος έζησαν στη Λέσβο, νησί που ως πατρίδα του Τέρπανδρου (βλ. *I.3.5*) φημιζόταν για την εξαιρετική ποιητική και μουσική του παράδοση, αλλά στο τέλος του 7^{ου} και στις αρχές του 6^{ου} αι. έγινε θέατρο λυσσαλέων αγώνων μεταξύ αριστοκρατικών φρατριών. Ο Αλκαίος συμμετείχε στους αγώνες αυτούς σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Αρχικά πολέμησε με την παράταξη του Πιττακού για το Σίγειο (όπου εγκατέλειψε την ασπίδα του, απ. 401 B) και εναντίον του νέου τυράννου Μυρσίλου. Ο Πιττακός όμως συμφιλιάθηκε με τον εχθρό του, και ο Αλκαίος τον καταριέται από την εξορία του (απ. 129).

Το έργο του Αλκαίου (σώζονται περίπου 400, συχνά πολύ μικρά αποσπάσματα) περιλάμβανε κυρίως “τραγουδία του αγώνα” (*στασιωτικά*). Αυτή η ρωμαλέα, εντυπωσιακή ποίηση υμνεί τις αριστοκρατικές αρετές, πανηγυρίζει τον θάνατο του τυράννου, παρακινεί τους συντρόφους σε δράση και καταδιώκει με ιαμβογραφικό ξήλο τους αντιπάλους. Πολλές από τις εικόνες του Αλκαίου, με πρώτη την αλληγορική εικόνα της πόλης ως πλοίου σε καταιγίδα (απ. 208 a), έγιναν γρήγορα κοινό κτήμα. Τα μέλη του βρήκαν σημαντικούς μιμητές στη Ρώμη (Οράτιος).

Η Σαπφώ ήταν σύγχρονη του Αλκαίου. Από το 604 ως το 596 ήταν εξόριστη στη Σικελία. Μετά την επιστροφή της ίδρυσε έναν γυναικείο θιάσο (για τη λατρεία της Αφροδίτης και των Μουσών), στο πλαίσιο του οποίου προετοιμάζονταν για τον γάμο νεαρά κορίτσια-αριστοκρατικής καταγωγής. Η ποίησή της χωρίστηκε από τους Αλεξανδρινούς σε 9 βιβλία και ήταν συνδεδεμένη με τις λατρευτικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες του θιάσου, με εξαίρεση τα προορισμένα για τη δημοσιότητα επιθαλάμια.

Τα περίπου 200 σωζόμενα αποσπάσματα της Σαπφούς έχουν ως θέμα κυρίως τον έρωτα για τις κοπέλες του θιάσου. Εκτός από την προσευχή στην Αφροδίτη (απ. 1 V.) αξιόλογα είναι το ποίημα για την ξενιτεμένη φίλη Ανακτορία (απ. 16), η περιγραφή των συμπτωμάτων του ερωτικού πάθους (απ. 31, μεταξύ άλλων το μιμήθηκαν ο Θεόκριτος, ο Λουκρήτιος, ο Κάτουλλος και ο Οράτιος), τα ποιήματα για τον αποχαιρετισμό των φίλων (απ. 94 κ.ά.), ο ύμνος της ομορφιάς της Ατθίδας που παντρεύτηκε στη Λυδία (απ. 96) και τα επιθαλάμια που συχνά δανείζονται λαϊκά στοιχεία και κάποτε μαρτυρούν ισχυρές ομηρικές επιδράσεις, όπως το επιθαλάμιο για τον Έκτορα και την Ανδρομάχη (απ. 44).

Εκδ.: Eva M. Voigt (Amsterdam 1971): *SLG* 259-312. *BLG* 278-285.

Ο Ανακρέων από την Τέω (2^ο μισό του 6^{ου} αι., πέθανε γύρω στο 485) συνέθεσε κυρίως ψυχαγωγική ποίηση ως αυλικός ποιητής.

Ανήκε στην αυλή του Πολυκράτη της Σάμου, μετά τον θάνατο του οποίου (522) πήγε στον Ίπταρχο, τον τύραννο της Αθήνας. Όταν δολοφονήθηκε ο Ίπταρχος (514) πήγε, όπως φαίνεται, στον Εχεκράτιδα, ηγεμόνα των Φαρσάλων. Το έργο του χωρίστηκε από τους Αλεξανδρινούς σε 3 βιβλία μελών, 1 βιβλίο ιάμβων (βλ. 1.3.2) και 1 ελεγίων (*JEG* II 30-31): τα 18 επιγράμματα που παραδίδονται με το όνομά του ίσως είναι ψευδεπίγραφα (*FGE* 133-146).

Ως κατεξοχήν ποιητής του συμπόσιου ο Ανακρέων βεβαιώνει ότι αγαπά όποιον “συνδυάζει τα λαμπερά δώρα των Μουσών και της Αφροδίτης και απολαμβάνει τις χαρές της ζωής” (απ. ελεγ. 2 W.). Την επιρροή του δείχνουν κυρίως τα *Ανακρεόντεια*, μια συλλογή 60 σύντομων ποιημάτων διαφόρων εποχών (*IV* 3.6.2· έκδ. M.L. West, Stuttgart-Leipzig ²1993).

Τα περίπου 160 μερικά αποσπάσματα είναι αφιερωμένα κυρίως στο κρασί και τον έρωτα, τόσο τον ετεροφιλοφιλικό όσο και τον ομοφιλοφιλικό. Η ιδιότυπη πυγμαχία του ποιητή με τον Έρωτα (*PMG* 396) και η παρομοίωση μιας κοπέλας με φοβισμένο ελαφάκι ή με αδάμαστο πουλάρι (*PMG* 408 και 417) είναι ορισμένα από τα περιφημότερα μοτίβα αυτής της κομψής και εκλεπτυσμένης ποίησης που όμως διαθέτει και λάγνους (βλ. *PMG* 407 και 439) και σατιρικούς τόνους: στην περιγραφή του νεόπλουτου Αρτέμωνα (*PMG* 372 και 388) και στα περιπαικτικά επίθετα για το ωραίο φύλο (*PMG* 350, 446, 480 κλπ.) ο Ανακρέων πλησιάζει τους ιαμβογράφους· ενίοτε χρησιμοποιεί ομηρικές εκφράσεις με σκοπό την παρωδία (*PMG* 347, 11-18).

Έκδ.: *PMG* *SLG* 313-315. *BLG* 285-287.

Η χορική λυρική ποίηση εκτελούνταν στις μεγάλες τοπικές ή πανελλήνιες γιορτές και διακρίνεται για τις περίτεχνες μετρικές δομές της (σε τριάδες στροφής, αντιστροφής και επωδού· *IV* 6.5.2) και το ποικίλο περιεχόμενό της. Υμνούσε τις αξίες της κοινότητας και συνέβαλλε στη διατήρηση της συνοχής της τόσο σε πανελλήνιο επίπεδο όσο και στο πλαίσιο της πόλης. Το χορικό άσμα διαδόθηκε αρχικά κυρίως στον δωρικό κόσμο (με αποτέλεσμα τον δωρικό χαρακτήρα της χορικής γλώσσας). Τον 7^ο αι. η Σπάρτη ήταν το κύριο κέντρο αυτής της αιμαίας ποιητικής-μουσικής παράδοσης.

Ο πρώτος νικητής στον κίθαρωδικό αγώνα προς τιμή του Καρνείου Απόλλωνα στη Σπάρτη (θεσπίστηκε ανάμεσα στο 676 και το 673) ήταν ο Τέρπανδρος από την Άντισσα, ο ιδρυτής μιας σχολής (*κατάστασις*) που επέφερε σημαντικούς νεοτερισμούς, όπως την αντικατάσταση της τετράχορδης δωρικής λύρας από τη λυδική-λεσβιακή επτάχορδη. Η παράδοση αποδίδει επίσης στον Τέρπανδρο (από τον οποίο σώζονται 6 γνήσια αποσπάσματα· σχολ. έκδ. Antonietta Gostoli, Roma 1990) την εύρεση της βαρβίτου (ενός άλλου έγχορδου οργάνου) και του σκολιού όπως και την αναμόρφωση του κίθαρωδικού νόμου· συνέθεσε επίσης κίθαρωδικά προοίμια παρόμοια με τους Ομηρικούς Ύμνους. Σε μια άλλη σχολή, στην οποία κυριαρχούσε η αυλωδία, ανήκαν μεταξύ άλλων ο Θάλητας από τη Γόρτυνα (ο ‘ευρετής’ του υπορχήματος) και ο Σακάδας από το Άργος (ποιητής ενός περίφημου αυλητικού νόμου που περιέγραφε την πάλη του Απόλλωνα με τον Ήθωνα). Σημαντικός ανανεωτής του διθύραμβου ήταν ο Αρίων από τη Μήθυμνα που έδρασε στην αυλή του Περίανδρου της Κορίνθου (επομένως στην περίοδο 625-585· βλ. 1.8.1).

Θεματοφύλακας των θρησκευτικών, πολιτικών και ηθικών αξιών της Σπάρτης ήταν ο Λάκωνας (ή Λυδός;) Αλκμάν (2^ο μισό του 7^{ου} αι.) που απέκτησε φήμη κυρίως ως ποιητής παρθενείων (2 βιβλία από σύνολο 6). Συνέθεσε επίσης παιάνες, ύμνους και ποιήματα για σισσίτια και γυμνοπαιδιές.

Το εκτενέστερο ανάμεσα στα περίπου 180 αποσπάσματά του, το λεγόμενο 'παρθένειο του Λούβρου' (PMGF 1), που είναι το σημαντικότερο δείγμα χορικής λυρικής ποίησης, είναι αφιερωμένο σε μια κατά τα άλλα άγνωστη θεά (Αιώτις) και περιγράφει μια νυκτερινή γιορτή. Διακρίνεται για τον έντονο ομοφυλοφιλικό ερωτισμό (τυπικό ίσως στη Σπάρτη, βλ. Πλούτ. *Λιμ.* 18,9) ανάμεσα στα δέκα μέλη του γυναικείου χορού. Ο πυθαγόρειος Αρχύτας απέδωσε (βλ. Αθήναιο XIII 600 κ.ε., test. PMGF 59a-b) στον ίδιο τον ποιητή τα λόγια των μελών του χορού κάνοντας έτσι τον Αλκμάντα 'ευρετή' της ηδυπαθούς-ερωτικής λυρικής ποίησης (βλ. Calame 558-559 και 561).

Τα θέματα του Αλκμάντα περιλάμβαναν από κοσμολογικούς στοχασμούς (PMGF 5) έως παιγνιώδεις αστεϊσμούς (PMGF 17, 107 κ.ά.)· συχνές είναι οι αυτοβιογραφικές πληροφορίες (με το όνομά του στο τρίτο πρόσωπο). Ανάμεσα στα άτιτλα αποσπάσματα υπάρχει η περίφημη επιθυμία του να πετάξει σαν κηρύλος μαζί με τις αλκύνες πάνω από τα σύννεφα (PMGF 26) και η ακόμη γνωστότερη νυκτερινή ωδή (PMGF 89).

Εκδ.: PMGF σχολ. έκδ.: C. Calame (Roma 1983). BLG 287-289.

Ο μεγάλος ανανεωτής Στησίχορος από τη Μάταυρο (γύρω στο 630-μέσα του 6^{ου} αι.) συγχώνευσε την επική διήγηση και τη λυρική μορφή (βλ. Κοϊντίλ. 10,1,62) αντικαθιστώντας τον εξάμετρο με τα μέτρα και τις περίτεχνες δομές της λυρικής ποίησης.

Το πραγματικό του όνομα ήταν Τεισίας. Η χαρακτηριστική προσωνομία του δόθηκε στην Ίμερα όπου έδρασε ως "ιδρυτής των χορών". Από το έργο του, που οι Αλεξανδρινοί είχαν κατατάξει σε 26 βιβλία, σώζονται έως το 1967 περίπου 100 μικροσκοπικά αποσπάσματα. Από τότε διάφορα παπυρικά ευρήματα (με περίπου 150 σχεδόν ακέραιους στίχους) διεύρυναν σημαντικά τις γνώσεις μας. Το σημαντικότερο ανάμεσά τους είναι ο 'πάπυρος της Αίλλης' (σχολ. έκδ. P. Parsons, ZPE 26, 1977, 7-36· J.M. Bremer, στο: J.M. Bremer κ.ά. (εκδ.), *Some Recently Found Greek Poems*, Leiden 1987, 128-174), όπου η Ιοκάστη προσπαθεί να αποτρέψει τη σύγκρουση μεταξύ Ετεοκλή και Πολυνείκη.

Σχεδόν όλοι οι τίτλοι των πολυάριθμων ποιημάτων του Στησίχορου παραπέμπουν στα κύκλια έπη. Η πραγμάτευση του υλικού (σε δακτυλοαναπαιστικά και δακτυλεπιτρικά μέτρα, IV 6.5.2) ήταν εκτενής· η *Ορέστεια* είχε τουλάχιστον δύο βιβλία, ενώ η *Γηρουνίδα* πάνω από 1300 στίχους.

Υποστηρίχθηκε ότι η εκτέλεση αυτών των ποιημάτων ήταν μονωδική και όχι χορική (βλ. όμως TI 347-361· Francesca D'Alfonso, *Stesicoro e la performance*, Roma 1994), πράγμα που θα ανέτρεπε τελείως τα δεδομένα της παράδοσης. Σύμφωνα με την παράδοση ο Στησίχορος συνέθεσε επίσης παιδευματικά ποιήματα (PMGF TB 23) και μικρότερα ερωτικά ποιήματα με θλιβερό τέλος (PMGF 277-280), τα οποία ίσως ανήκουν σε έναν ομώνυμο διθυραμβοποιό του 4^{ου} αι. (PMG 841· βλ. L. Lehms, SCO 24, 1975, 191-196· D'Alfonso 89-103).

Αυτά τα έργα (που αξιοποιήθηκαν ευρέως από τους τραγικούς) βρίσκονται πολύ κοντά στο έπος, όπως φαίνεται από τη γλώσσα, το ύφος και τα εκτενή αφηγηματικά τμήματα (σημαντικές είναι οι ομιλίες των προσώπων). Νεωτερισμούς σε σχέση με το έπος αποτελούν η ψυχολογική εμπάθυνση (Καλλιρόη, Ιοκάστη· ο τερατικός Γηρώνης παρουσιάζεται με ηρωικούς τόνους) και οι πολυάριθμες μυθολογικές καινοτομίες (που συχνά οφείλονται στις ανάγκες της εκτέλεσης).

Ένα παράδειγμα είναι η ιστορία της Ελένης, για την οποία ο Στησίχορος συνέθεσε τουλάχιστον τρεις εκδοχές (βλ. E. Cingano, QUCC 41, 1982, 21-33): αρχικά η Ελένη ήταν υπεύθυνη για τον πόλεμο ως μοιχαλίδα (PMGF 190, πρβ. 223), κατόπιν η φήμη της αποκαταστάθηκε ως έναν βαθμό (PMGF

193), και τελικά η ηρωίδα απαλλάχθηκε από κάθε κατηγορία (PMGF 192). Οι παλινωδίες ίσως έγιναν για να ανταποκριθεί ο ποιητής στις απαιτήσεις του δωρικού κοινού που απέδιδε λατρευτικές τιμές στη θεοποιημένη πλαστιάτισσα ηρωίδα.

Έκδ.: PMGF. BLG 289-292.

Στις αρχαίες πηγές ο Ίβυκος από το Ρήγιο συσχετίζεται συχνά με τον Στησίχορο, κυρίως γιατί και αυτός ασχολήθηκε με μυθικά θέματα σε μεγάλη κλίμακα (Κύκλια, Ηρακλής, Αργοναύτες, Μελέαγρος).

Έτσι του αποδίδονται τα *Ἄθλα ἐπὶ Πελοία* του Στησίχορου (βλ. Αθήν. 4, 172d) ή ακόμη και οι ίδιες εκφράσεις ή τα ίδια μοτίβα (βλ. E. Singano, *AION* (filol.) 12, 1990, 189-208). Το έργο του Ίβυκου χωριζόταν σε 7 βιβλία: σώθηκαν κάπου 170 αποσπάσματα (με 130 περισσότερα ή λιγότερα ανέκδοτους στίχους).

Ωστόσο, ο Ίβυκος πραγματεύτηκε τον μύθο διαφορετικά από τον Στησίχορο με πιο υπαινικτικό τρόπο τοποθετώντας τον σε ένα εγκωμιαστικό πλαίσιο: στην ωδή στον Πολυκράτη π.χ. (πιθανόν τον γιο του τυράννου) ο ποιητής με μια έντεχνη αποσιώπηση περνά από τον τρωικό πόλεμο στον ύμνο της ομορφιάς του νεαρού (PMGF 5151). Ο Ίβυκος ήταν περίφημος κυρίως ως υμνητής του εφηβικού έρωτα: ορισμένα από τα πολλά αποσπάσματα των *παιδικῶν* του προβάλλουν με πρωτότυπο τρόπο τη βασιανιστική δύναμη του έρωτα (PMGF 286-287).

Τα πρώτα επινίκια πιθανόν εμφανίζονται με τον Ίβυκο (βλ. PMGF S 166 και 220-221· J.P. Barron, *BICS* 31, 1984, 13-24, E.A.B. Jenner, *BICS* 33, 1986, 59-66).

Έκδ.: PMGF. BLG 292-293.

Πολύπλευρος και νεωτεριστής λυρικός ποιητής, ο Σιμωνίδης ο Κείος (περ. 556-468) ήταν περιζήτητος από πλούσιους και ισχυρούς πάτρωνες λόγω της φήμης του.

Έζησε μεταξύ άλλων στην αυλή του Ίπταρχου στην Αθήνα, κοντά στους Σκοπάδες και τους Αλενάδες της Θεσσαλίας και στην αυλή του Ιέρωνα, του τυράννου των Συρακουσών. Στους προστάτες του συγκαταλέγονταν και ο Θεμιστοκλής (βλ. PMG 627, PT I 41-47). Ο Σιμωνίδης ήταν παροικιώδης για τη φιλοχρηματία του (βλ. ήδη Ξενοφάνη, απ. ελεγ. 21 W.), αλλά είχε τη φήμη του σοφού λόγω των πλούσιων σε γνώμικά στίχων του (περίφημος ήταν ο ορισμός της ποίησης ως "ομιλούσας ζωγραφικής", Πλούτ. *Ηθ.* 346-347). Οι αρχαίοι του απέδιδαν 56 νίκες σε διονυσιακούς αγώνες, την εύρεση της μνημοτεχνικής και ορισμένων στοιχείων του αλφαβήτου, πολλά επιγράμματα (βλ. 1.4.1), ακόμη και τραγωδίες. Συνεχή τμήματα ελεγείων του ανακαλύφθηκαν πρόσφατα σε πάπυρο (*JEG* II 114-137): από τη μελική παραγωγή του σώζονται περίπου 150 (συχνά μικρά) αποσπάσματα (κυρίως επινικίων, θρήνων και εγκωμίων).

Ο ρόλος του Σιμωνίδα ήταν σημαντικός στην εξέλιξη του επινικίου και του θρήνου όπως και του επιγράμματος και της ελεγείας.

Πιθανόν ο Σιμωνίδης, αν όχι ήδη ο Ίβυκος (βλ. παραπάνω), μετέτρεψε το επινίκιο από μια τυποποιημένη οδή (όπως ο γνωστός από το απ. 324 W. του Αρχίλοχου *καλλίνικος*) σε ένα εξατομικευμένο ποίημα για συγκεκριμένους παραγγελιοδότες. Ορισμένοι αρχαίοι κριτικοί θεωρούσαν άφραστη τη δεξιοτεχνία του Σιμωνίδα στην πρόκληση ελέου με τους θρήνους του (Κοϊντίλ. 10,1,64).

Η πελατεία του Σιμωνίδα δεν περιοριζόταν σε ευγενείς και εύπορους ιδιώτες. Με κρατική ανάθεση ύμνησε τις μεγάλες μάχες των Περσικών Πολέμων και έγινε έτσι ο πρώτος εκφραστής του πανελληνίου αισθήματος που αφυπνίστηκε στους πολέμους αυτούς.

Αυτό δείχνουν τα αποσπάσματα της ελεγείας για τη μάχη των Πλαταιών (απ. ελεγ. 10-17 W.). Τη

ναυμαχία στο Αρτεμίσιο την πραγματεύτηκε σε λυρικά (PMG 532-535) και γλυκειακά μέτρα (απ. ελεγ. 1-4), της Σαλαμίνας σε λυρικά (PMG 536). Η γλεγεία για τους νεκρούς του Μαραθώνα (βλ. *Vita Aesch.* 8) έχει χαθεί, ενώ από το ποίημα για τους νεκρούς των Θερμοπυλών σώζεται ένα αξιοπρόσεκτο απόσπασμα (PMG 531).

Ως διανοούμενος της εποχής του (ο Lessing τον ονόμασε “Ελληνα Βολταίρο”) ο Σιμωνίδης αντιπαράθετει ανοιχτά στις παραδοσιακές αριστοκρατικές αξίες αντιηρωικές και περισσότερο ανθρώπινες αρχές: το εγκώμιό του στον Σκόπτα (PMG 542) προδίδει καθαρά έναν ηθικό σχετικισμό (πρβ. 541). Αυτή η νηφάλια κοσμοθεωρία εξηγεί τους απόμακρους και ειρωνικούς τόνους (αδιανόητους στον Πίνδαρο και τον Βακχυλίδη) που εμφανίζονται συχνά στα επινίκιά του.

βλ. PMG 507, 509, 514 (ο ηνίοχος Ουάλλας, νικητής στην Πελλήνη, παρομοιάζεται με ψαρά που από την πένα φέχεται στην παγομένη Θέλασσα, βλ. H. Fränkel, *Dichtung und Philosophie des frühen Griechentums*, München 1969, 495), 515 (τα μουσάρια χαρακτηρίζονται “κόρες των γοργόποδων αλόγων”, πρβ. Αριστοτ. *Ρητ.* 1405b 24-28).

Με τον ‘Θρήνο της Λιανής’ (PMG 543), το πάθος του οποίου ο Σιμωνίδης το εκφράζει αξιοθαύμαστα σε πρώτο πρόσωπο, εμφανίζεται για πρώτη φορά η μητρική αγάπη στην ελληνική λογοτεχνία.

Έκδ.: PMG, B1.G 293-294.

Ο Βακχυλίδης ο Κείος (τέλος του 6^{ου}-μέσα του 5^{ου} αι.) ήταν ένας ποιητής με ξεχωριστό ταλέντο. Ωστόσο, η σύγκρισή με τον Πίνδαρο σιασκότισε τη φήμη του ήδη στην αρχαιότητα.

Έδρασε σε πολλά μέρη. Το *Επιν.* 13 για τον Αιγινήτη Πυθή χρονολογείται γύρω στο 480- το 468 ο Ίφρον των Συρακοσίων προτίμησε τον Βακχυλίδη από τον Πίνδαρο για να ημνήσει τη νίκη του στην Ολυμπία (*Επιν.* 3). Από το έργο του έχουμε 14 επινίκια (4 Ολυμπιονίκους, 2 Πυθιονίκους, 3 Ισθμιονίκους και 3 Νημεόνικους) και 6 διθύραμβους, καθώς και αποσπάσματα από επινίκια, διθύραμβους και ποιήματα που ανήκουν σε άλλα είδη (ήνους, παιάνες, παιθένια, προσόδια, υπορχήματα, εγκώμια και τραγικά-σημειοτικά).

Τα επινίκια διααιρούνται, όπως και στον Πίνδαρο, σε *καιρόν* (νίκη και έπαινος του νικητή, της οικογένειας και της πατρίδας του), *μύθον* (διήγηση θεϊκών ή ανθρωπίνων πράξεων), και *γνώμον* (γνωμικό τέλος). Χαρακτηριστική για τον Βακχυλίδη είναι η εκτεταμένη και λεπτομερειακή, σχεδόν επική, διήγηση του μύθου με λυρικές προσθήκες πάθους (βλ. τις τραγικές ιστορίες του Κροίσου, *Επιν.* 3, και του Μελέαγρου, *Επιν.* 5).

Μεγάλη έκταση στον μύθο δίνουν και οι διθύραμβοι. Οι *Ήϊθεοι ἢ Θηροῦς* (17) ημνοῦν την αθηναϊκή θαλασσοκρατία που αντιπαράθετείται στη μυθική κυριαρχία του Μίνωα. Ο *Θηρεῖς* (18), ένας διάλογος ανάμεσα σε χαρό Αθηναίων και στον βασιλιά Αιγέα, αντινομιά τη μετάβαση από τον διθύραμβο στην τραγωδία (βλ. *1.8.1*).

Στην πραγματικότητα εδώ είναι φανερό η επίδραση του όμοιου δράματος του Λιαχόλου (βλ. πρόομα V. Di Benedetto-E. Medda, *La tragedia sulla scena. La tragedia greca in quanto spettacolo teatrale*, Torino 1997, 398-399). Από τα σημειοτικά εγκώμια του Βακχυλίδη προέρχεται το έργο απ. 203 Sn.-M. που θημίζει πολύ τον Ανακρέοντα.

Έκδ.: H. Snell-H. Maehler (Leipzig 1970) J. Irigoin (Paris 1993), B1.G 294-297.

Διαφορετικός από τον παλιότερο αλλά προοδευτικό Σιμωνίδη είναι ο Πίνδαρος (518-περ. 438), σκληροπυρηνικός οπαδός μιας κοσμοθεωρίας που είχε στο μεταξύ παρακμάσει. Ωστόσο οι Αλεξανδρινοί του έδωσαν την πρώτη θέση ανάμεσα στους λυρικούς, και ο Οράτιος τον θεωρούσε άφθαστο πρότυπο (Carm. 4,2,1-8). Η εκτίμησή αυτή επιβεβαιώνεται από τον πλούτο και τη μεγαλοπρέπεια των εικόνων του, την εκφραστική του δεινότητα, καθώς και από την επιβλητική και περίπλοκη αυστηρότητα του ύφους του.

Το πρώτο χρονολογήσιμο έργο του τοποθετείται στο 498 (Πινθ. 10), το τελευταίο του το 446 (Πινθ. 8). Η πελατεία του περιλάμβανε βασιλείς και τυράννους, πόλεις (κυρίως Θήβα και Αίγινα), ιερατεία (κυρίως των Δελφών) και ιδιώτες. Η φιλοπερσική στάση της πατρίδας του Θήβας εξηγεί την αποσιώπηση του Μαραθώνα (490) στο επινίκιο που συνέθεσε το 486 για τον Αλκμεωνίδη Μεγακλή (Π. 7). Όταν αργότερα ύμνησε την Αθήνα ως "προμαχώνα της Ελλάδας" και τη νίκη της στο Αρτεμιόιο (απ. 76-77), η Αθήνα τον αντάμειψε πλουσιοπάροχα και η Θήβα τον τιμώρησε σκληρά. Το εκτεταμένο έργο του χωριζόταν σε 17 βιβλία: τα πρώτα 11 περιλάμβαναν τα θρησκευτικά ποιήματα (ύμνοι, παιάνες, 2 βιβλία διθυράμβων, 2 βιβλία προσοδίων, 3 βιβλία παρθενείων, 2 βιβλία υπορχημάτων) και τα υπόλοιπα έξι τα κοσμικά (εγκώμια, θρήνοι, 4 βιβλία επινικίων). Από το σύνολο αυτό σώθηκαν μόνο τα βιβλία των επινικίων, καθένα από τα οποία είναι αφιερωμένο σε μια από τις κύριες πανελλήνιες γιορτές. Έτσι έχουμε 14 Ολυμπιονίκους, 12 Πυθιονίκους, 11 Νεμεόνικους και 9 Ισθμιόνικους. Από τα υπόλοιπα 13 βιβλία έχουν σωθεί περίπου 350 αποσπάσματα (τα περισσότερα σε πάπυρο).

Οι επινίκιοι (με τριμερή δομή, όπως στον Βακχυλίδη) υμνούν τους αθλητικούς αγώνες ως κάτι ηρωικό και ιερό: με τη νίκη ο θεός – ο Δίας στην Ολυμπία και στη Νεμέα, ο Απόλλωνας στους Δελφούς, ο Ποσειδώνας στον Ισθμό – επιτρέπει στον αριστοκράτη αθλητή να ενεργοποιήσει τα χαρίσματα (δύναμη, θάρρος, επιδεξιότητα) που οι θεοί έδωσαν στον ίδιο, συχνά και στα άλλα μέλη της οικογένειάς του και στους συμπολίτες του. Η φήμη που χαρίζει η νίκη καθαυτή είναι πρόσκαιρη, αλλά ο ποιητής είναι σε θέση να την μεταδώσει πέρα από χρονικά και τοπικά όρια. Ο έπαινος του νικητή, το κέντρο του επινίκιου, συνδέεται με μια ηθική-θρησκευτική αξιολόγηση (γνώμη) ως χαρακτηριστικό παράδειγμα της οποίας παρατίθεται ένας μύθος. Ο μύθος προβάλλει ένα ηρωικό πρότυπο συμπεριφοράς και εξιστορείται σε σύντομειμένη, υπαινικτική μορφή (οι μακροσκελείς διηγήσεις αποφεύγονται ρητά: Πινθ. 4,247-248, 8,28-32 κλπ.). Παρά τις παραλείψεις το κοινό ήταν σε θέση να αντιληφθεί το μήνυμα, γιατί γνώριζε τον 'κώδικα' και την κλίμακα αξιών.

Όσον αφορά την τέχνη του, στον Ολ. 2,83-88 ο Πίνδαρος ισχυρίζεται ότι στη φαρέτρα του έχει "πολλά γρήγορα βέλη που μιλούν στους συνετούς (συνετοίσιον), αλλά για τον πολύ κόσμο χρειάζονται ερμηνευτές" και ότι ο πραγματικός σοφός είναι αυτός "που γνωρίζει πολλά από τη φύση του (φυῆ)", ενώ οι μαθόντες είναι απλά κοράκια που κρῶζουν απέναντι στον θεϊκό αετό (πρβ. Νεμ. 3,80-83). Δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα ότι στόχοι αυτών των επιθέσεων είναι οι αντίπαλοι του Σιμωνίδη και Βακχυλίδη (αυτή είναι η άποψη των αρχαίων ερμηνευτών). Επομένως, παρά τον δημόσιο χαρακτήρα των αγώνων, η ποίηση του Πίνδαρου απευθυνόταν σε ένα επιλεγμένο κοινό που ήταν ικανό να παρακολουθήσει τις περίπλοκες οδές του.

Στα αποσπάσματα υπάρχουν αξιοπρόσεκτα κατάλοιπα θρήνων, ύμνων, παιάνων και διθυράμβων. Παρά την έντονη ποικιλία τους που οφείλεται στους διαφορετικούς σκοπούς και το διαφορετικό κάθε φορά περιεχόμενο των ποιημάτων (το απ. 128c Sn.-M. δίνει τον αρχαιότερο ορισμό λογοτεχνικών ειδών), όλα τα α-

ποσπάσματα διακρίνονται για το καθαρά ιδιότυπο ύφος τους και μαρτυρούν την κυρίαρχη σημασία των θεών στον πινδαρικό κόσμο.

Βασική για τη θρησκευτικότητα του Πίνδαρου είναι η σχέση του με το μαντείο των Δελφών. Ωστόσο ο ποιητής αποδεχόταν και δόγματα που σχετίζονταν με μυστηριακές λατρείες, όπως ο ουφισμός (βλ. το απ. 129-131b των θρήνων και το μεγάλο πανόραμα των Ηλυσιών στον Ολ. 2), καθώς και πυθαγόρειες αντιλήψεις (Σικελοί παραγγελιοδότες!). Σημαντικά αποσπάσματα έχουν σωθεί και από τα εγκώμια, αλεξανδρινός χαρακτηρισμός των συμποτικών ποιημάτων που όμως ο ίδιος ο Πίνδαρος ονόμαζε σκόλια (απ. 122,11).

Η γλώσσα του Πίνδαρου έχει έντονο δωρικό χρωματισμό, αλλά περιέχει επίσης επικρά, αιολικά και ορισμένα βοιωτικά στοιχεία. Το πανηγυρικό του ύφος είναι εξαιρετικά δύσκολο λόγω της χρήσης συμβολικών εννοιών, τολμηρών νεολογισμών, μεταφορών και εκτεταμένων υπερβατών.

Εκδ.: B. Snell-H. Maehler (Stuttgart-Leipzig I, 81987, II, 1989). Θρήνοι: σχολ. έκδ. Maria Cannata Fera (Roma 1990). Παιάνες: σχολ. έκδ. G. Bona (Cuneo 1988). BLG 297-310.

Η ποιήτρια Κόριννα από την Τανάγρα απέκτησε μεγάλη φήμη κυρίως στον ρωμαϊκό κόσμο (όπου τα ποιήματά της διαβάζονταν στο σχολείο).

Σύμφωνα με την παράδοση ήταν ανταγωνίστρια του Πίνδαρου και μαθήτρια της Μυρτίδας (βλ. παρακάτω). Από το έργο της (5 βιβλία) σώζονται σύντομα παραθέματα και εκτενέστερα πολυρικά αποσπάσματα (PMG 654-689).

Τα ποιήματα της Κόριννας είχαν αφηγηματικό χαρακτήρα και, όπως δείχνουν οι τίτλοι, πραγματεύονταν ιστορίες της Βοιωτίας. Στην αρχή ενός ποιήματος δηλώνει ότι θέλει να τραγουδήσει "ωραίες ιστορίες (Φεροΐα) για τις λευκόπεπλες Ταναγραίες", οι οποίες θα φέρουν μεγάλη χαρά στην πόλη (PMG 655 απ. 1.1-5).

Το ποίημά της για τον αγώνα του Ελικώνα με τον Κιθαιρώνα, τους επώνυμους ήρωες των αντίστοιχων βουνών (PMG 654 απ. 1 στήλ. 1), τελειώνει – αντίθετα με την παράδοση – με τη νίκη του δεύτερου (πιθανόν για να γίνει αρεστή στο κοινό των Πλαταίων που ήταν χτισμένες στην πλαγιά του Κιθαιρώνα).

Η γλώσσα της Κόριννας διατηρεί εμφανή ίχνη της τοπικής βοιωτικής διαλέκτου. Το ύφος της είναι διαυγές και απέραντο (κοσμητικά επίθετα και μεταφορές σπανίζουν). Η μετρική δομή των μεγαλύτερων αποσπασμάτων βασίζεται σε μικρές ομαλές στροφές.

Εκδ.: PMG, σχολ. έκδ. D. Page (London 1953). BLG 310-311. G. Burgacchini, *Elkasmos* I (1990) 31-35, 2 (1991) 39-90, 3 (1992) 47-65. TI 403-412.

Από άλλους μελικούς ποιητές σώθηκαν μόνο λίγα αποσπάσματα. Η Μυρτίς καταγόταν από την Ανθηδόνα της Βοιωτίας και πραγματεύτηκε σε ένα ποίημά της τον μύθο του Ταναγραίου ήρωα Εύνοστου (PMG 716, βλ. TI 395-401). Άλλες φημισμένες ποιήτριες ήταν η Τελέσιλλα από το Άργος (PMG 717-726) και η Ηράξιλλα από τη Σικυώνα (PMG 747-754), οι οποίες έζησαν στο πρώτο μισό του 5^{ου} αι. Από την Τελέσιλλα πήρε το όνομά του ο τελεσίλλειος στίχος (IV 6.5.2), που ήταν ήδη γνωστός στον Αλκίμανα, αλλά χρησιμοποιήθηκε από την ποιήτρια για ολόκληρα ποιήματα. Η Ηράξιλλα συνέθεσε ύμνους και διθύραμβους, αλλά φαίνεται αδύνατο να της ανήκουν τα συμποτικά ποιήματα που ονομάζονταν παρόνια (βλ. PMG 749-750). Σημαντικός καινοτόμος στη θεωρία της μουσικής και οργανωτής διθύραμβικών αγώνων ήταν ο Λάσος από την Ερμιόνη, που αποκάλεσε τον πλαστογράφο χρησμών Ονομάκριτο (βλ. I.2.6) στην αυλή του Ίσπιαρχου. Εκτός από την πρώτη πραγματεία *Περί μουσικής* συνέθεσε επίσης μελικά ποιήματα (PMG 702-706, σχολ. έκδ. G. Brussich, *QLCG* 3, 1975/76,

85-134) βλ. G.A. Privitera, *Laso di Ermione nella cultura atenese e nella tradizione storlografica* (Roma 1965).

1.4 Ανώνυμη ποίηση

1.4.1 Το επίγραμμα

Το επίγραμμα ήταν αρχικά μια σύντομη έμμετρη επιγραφή (συνήθως σε εξάμετρο, κάποτε σε συνδυασμό με άλλα μέτρα) χαραγμένη σε διάφορα υλικά. Αφορμή για τη σύνθεσή του ήταν πάντα μια πρακτική ανάγκη, συνήθως η διατήρηση της μνήμης κάποιου προσώπου ή μια αφιέρωση.

Τα αρχαιότερα ευρήματα που φέρουν επιγράμματα είναι 'η οινοχόη του Διπόλου' (CEG 432) και το περίφημο 'κάπελλο του Νέστορα' (CEG 454), και τα δυο από το 2^ο μισό του 8^{ου} αι. Στο τελευταίο υπάρχει ένα ιαμβικό τρίμετρο (με χοριαμβική αρχή) που ακολουθείται από δυο εξάμετρους (συνδυασμός χαρακτηριστικός της ποιητικής σάτιρας και παρωδίας, βλ. *DSGL* 1010-1011). Με τους στίχους αυτούς το ακείος υπόσχεται στον χρήστη του ερωτική διέγερση παραπέμποντας για πρώτη φορά στο σημερινό όθρα 'κραιά και έρωτας' (για την παρωδία της ομηρικής *Ιλ.* 11.632 κ.ε. βλ. V. Buchheit, *Gymnasium* 75, 1968, 521-522· διαφορετική η γερμανία του C.O. Pavese, *ZPE* 114, 1996, 1-23). Στις αρχές του 7^{ου} αι. χρονολογούνται η επιγραφή στο βουιτικό ειδώλιο του Μάντικλου (CEG 326) και στα τέλη του ίδιου αιώνα η επιγραφή που κοσμούσε στη Θάσο το κενοτάφιο του Γλαύκου, γιου του Λεπτίνη και φίλου του Αρχιλόχου (GV151 a).

Στη διάρκεια του 6^{ου} αι. εμφανίζεται το ελεγειακό δίστιχο, που σύντομα καθιερώνεται ως η συνηθέστερη μετρική μορφή του επιγράμματος. Στα πρώτα δείγματα ανήκει η επιγραφή των Κυψελιδών στο ιερό του Δία στην Ολυμπία (πριν από το 582, βλ. *FGF* 397-398). Το ομιλούν μνημείο είναι ένα συχνό γνώρισμα κυρίως των επιτύμβιων επιγραμμάτων αυτής της εποχής, που χαρακτηρίζονται από συντομία, νηφάλιο, αυστηρό ύφος και απρόσωπο, ανώνυμο τόνο. Μετά τους Περσικούς Πολέμους στην πληθωρική παραγωγή επιγραμμάτων συνέβαλαν και αναγνωρισμένοι ποιητές. Στον Σιμωνίδη αποδίδονταν 90 περίπου επιγράμματα (*FGF* 186-302), που όμως μόνο σπάνια μπορούν να χαρακτηριστούν γνήσια με βεβαιότητα (π.χ. *FGF* 195-196, βλ. Πηρόδ. 7,228,3). Τα επιγράμματα διαφόρων πόλεων για τους μεγάλους ομαδικούς τάφους διαθέτουν συντομία και αφρόγος (βλ. το περίφημο δίστιχο για τους Σπαρτιάτες που έπεσαν στις Θερμοπύλες, GV14). Λιγότερο συγκαταμένα στην έκφραση του συναισθήματος είναι τα ιδιωτικά επιτύμβια επιγράμματα (ορισμένα διακρίνονται για την τέχνη και την εκφραστική τους δύναμη, π.χ. CEG 161 των αρχών του 5^{ου} αι.).

Εξδ.: *GVI*, *FGF*, *CEG*, *Bl.G* 267 και 459-463.

1.4.2 Το σκόλιο

Στο πλαίσιο του αριστοκρατικού συμπόσιου διαμορφώθηκε ένα ιδιαίτερο είδος τραγουδιού, το σκόλιο, του οποίου το (πιθανόν μη ελληνικό) όνομα οι αρχαίοι ετυμολογούσαν από το γεγονός ότι οι συνδαιτυμόνες τραγουδούσαν με ακανόνιστη σειρά (πρβ. *σκολιός*, 'τεθλασμένος').

Στον Αθήναιο (15.694c-695f) σώζεται ένα σώμα αττικών σχολίων από το τέλος του 6^{ου} και τις αρχές του 5^{ου} αι. Περιήφηση είναι τα σχόλια που ονομάζονται Αρμόδιος και Λειψύδριον. Το πρώτο (έχει σωθεί σε 4 παραλλαγές) υμνεί τους τυραννοκτόνους Αρμόδιο και Αριστογείτονα (PMG 893-896), και το δεύτερο αναφέρεται στους Αλκμειονίδες που έπεσαν το 513 στο Λειψύδριον (PMG 907).
Έκδ.: PMG 884-917, σχολ. έκδ. Elena Fabbro (Roma 1996), BLG 267.

1.4.3 Λαϊκότερολη ποίηση

Στην αρχαία Ελλάδα οι άνθρωποι τραγουδούσαν στην καθημερινή ζωή τους και σε ιδιαίτερες περιστάσεις (θρησκευτικές γιορτές, κηδείες, πολεμικές εκστρατείες). Έτσι υπάρχουν διάφορα τραγούδια της δουλειάς, για τον θερισμό (π.χ. ο *Λιγνέρος*), το πάτημα των σταφυλιών (*Αίνος*), το άλεσμα του σιταριού (PMG 869) κ.ά., παιδικά τραγούδια (βλ. PMG 852), τραγούδια του γάμου (συχνά αισχρά), θρηνητικά και πολεμικά τραγούδια (π.χ. τα οπαρτιατικά *έμβατήρια*) και φυσικά ερωτικά τραγούδια (βλ. PMG 850).

Το γνωστότερο δείγμα αυτού του είδους ποίησης είναι το ροδιωκό χελιδόνισμα (για μια καλή σούδα, PMG 848). Η λαϊκή τέχνη χαρακτηρίζεται από το σχήμα της επανάληψης και της αναφοράς, απλή σύνταξη και έντονη ρυθμικότητα.

Έκδ.: PMG 847-883. Βλ. G. Lambin, *La chanson grecque dans l'antiquité* (Paris 1992).

1.5 Η λαϊκή διήγηση

Κυρίως στην Ιωνία υπήρχε από παλιά το παραλογοτεχνικό είδος της νουβέλας, το οποίο περιστασιακά ερχόταν στην 'επιφάνεια' χάρη στην αφηγηματική ευφορία συγγραφέων όπως ο Ηρόδοτος.

Πιθανόν και η παράδοση για τους 'επτά σοφούς', προσωπικότητες του 1^{ου} μισού του 6^{ου} αι., πήρε χωρίς την αρχική της μορφή και συνέχισε να διαμορφώνεται χωρίς διακοπή έως την όψημη αρχαιότητα (βλ. B. Snell, *Leben und Meinungen der Sieben Weisen*, München 1971).

Ο αίνος είναι ανώνυμη έκφραση της λαϊκής σοφίας, κυρίως ανατολικής προέλευσης, και συχνά περιγράφει την έκθεση των κατώτερων στρωμάτων στην κοινωνική αδικία με υποδόρια πολεμική, για την οποία χρησιμοποιεί μορφές του κόσμου των ζώων. Εκτός από τον Ησίοδο (1.2.5) τα πρώτα δείγματα αίνων προσφέρει ο Αρχίλοχος με υπαινιγμούς στην ιστορία του αετού και της αλεπούς (απ. 174 W.) και της αλεπούς και του πιθήκου (απ. 185-187). Με τον Αίσωπο ο αίνος αποκτά τη δική του λογοτεχνική μορφή με καθορισμένες δομές και θέματα.

Η μορφή του Αισώπου, όπως και του Ομήρου, προσέλαβε μυθικά χαρακτηριστικά στην παράδοση. Το λεγόμενο *Μυθιστόρημα του Αισώπου*, που δημιουργήθηκε τον 6^ο αι. κάτω από την επίδραση του ανατολικού μυθιστορήματος του *Ahikar* και σώζεται σε δύο παραλλαγές της αυτοκρατορικής εποχής (G και W), περιγράφει την ασχήμια και τις κωμικοτραγικές περιπέτειες του Αισώπου. Από τον 5^ο αι. ο Αίσωπος είναι γνωστός ως ο κατεξοχήν 'δημιουργός μύθων' (λογοποιός) (βλ. Ηρόδ. 2,134.3-4).

Η παλαιότερη συλλογή μύθων του Αισώπου έγινε στο τέλος του 4^{ου} αι. από τον Δημήτριο τον Φαληρέα (απ. 112 Wehrli). Το σωζόμενο σώμα περίπου 500 μύθων ανάγεται σε εκδόσεις που έγιναν ανάμεσα στον 1^ο και τον 14^ο αι. Ότι οι μύθοι ήταν γραμμένοι σε πεζό λόγο μαρτυρείται από τον Πλάτωνα (*Φαίδ.* 61 α-β). Οι πρωταγωνιστές των σύντομων, απλών αφηγήσεων είναι ζώα (κάποτε και θε-